

LEO REVISJON DA
Nils Hansens vei 8
0667 OSLO

VÅR REFERANSE
19/8956

DERES REFERANSE

UNNTATT OFFENTLIGHET
Offl. § 24 andre ledd andre
punktum

DATO
02.07.2020

Tilsynsrapport

1. Innledning

Det vises til Finanstilsynets foreløpige tilsynsrapport datert 13. februar 2020 og revisjonsselskapets tilsvarende datert 16. mars 2020. Revisjonsselskapet ble i den foreløpige tilsynsrapporten bedt om å oversende ytterligere informasjon som tillegg til den opprinnelige anmodningen om informasjon datert 9. desember. Tilsynet omfatter to revisjonsoppdrag innberettet henholdsvis av Skatteetaten (oppdrag 1) og Finanstilsynet (oppdrag 2).

2. Oppdrag 1

3.1 Aksept og fortsettelsesvurderinger

Faktum

Av kunngjøringer i Foretaksregisteret fremkommer det at revisjonsselskapet ble registrert som selskapets revisor 26. november 2014. Revisjonskunden driver engroshandel med matvarer. Bakgrunnen for forespørselen var at Finanstilsynet mottok innrapportering fra Skattekontoret.

Selskapet var nystiftet, og det var dermed ingen tidligere revisor å rette forespørsel til. Revisor har utfylt en sjekklister datert 24.11.2014 hvor det kun er krysset "ja" eller "ia" for de ulike punktene. Det fremkommer i all hovedsak ikke fra sjekklisten hva revisor har gjort eller innhentet av dokumentasjon for å vurdere disse forholdene. Det fremkommer ikke hvem revisor har kontrollert identiteten til.

Revisor har fremlagt e-postkorrespondanse fra april og mai 2014 der revisor har avslått aksept av et annet oppdrag. Dette oppdraget har samme eiere som oppdraget beskrevet over. På dette oppdraget har tidligere revisor fratrudd. Revisor har innhentet nummererte brev som beskriver en rekke lovbrudd og mangler. Dette innebærer at da revisor påtok seg oppdrag 1, var de kjent med lovbrudd og alvorlige mangler i et annet selskap med samme eier og samme daglig leder. Disse forholdene ble ikke vurdert eller inkludert i revisors akseptvurdering for oppdrag 1.

Revisor har utført en fortsettelsesvurdering for 2015 i oktober 2015 og konkludert positivt til at de kan beholde kunden, blant annet på bakgrunn av uttalelser fra ledelsen om at de har engasjert en autorisert regnskapsfører for å ta årsavslutningen. Finanstilsynet kan ikke se at revisor har innhentet dokumentasjon som underbygger påstandene i fortsettelsesvurderingen. Revisjonsberetning for 2014 blir avgitt i april 2016 og beskriver blant annet manglende obligatorisk tjenstepensjon og

manglende behandling av skattetrekksmidler i henhold til skattebetalingsloven. Revisor revurderte ikke sin tidligere fortsettelsesvurdering for 2015 på dette tidspunktet.

Fortsettelsesvurderingen for 2016 er datert 07.10.2016 og beskriver en rekke mangler og lovbrudd. Revisor konkluderer med at ny fortsettelsesvurdering blir foretatt etter revisjonen av regnskapet 2015. Regnskapet for 2015 fastsettes 14. desember 2016. Revisjonsberetningen beskriver blant annet anstrengt likviditet og usikkerhet om fortsatt drift, manglende rutiner for å sikre fullstendighet av varekjøp og leverandørgjeld, manglende avsetning for tap på kundefordringer, manglende fullstendighet av salg og kundefordringer og mangelfull behandling av skattetrekksmidler i henhold til skattebetalingsloven. Ny fortsettelsesvurdering for 2016 er datert 07.04.2017. Her konkluderer revisor med at han ikke anser det som forsvarlig å fratse midt i selskapets årsoppgjør.

Fortsettelsesvurderingen datert 07.04.2017 er underbygget av en e-post sendt fra daglig leder.

Finanstilsynets vurdering av revisors aksept og fortsettelsesvurdering.

Finanstilsynet viser til at en ren sjekklister for aksept av oppdrag eller avkrysning for foretatt handling ikke i seg selv vil kunne dokumentere hvilke vurderinger revisor har foretatt på de ulike punktene. Avkrysningen må som hovedregel i tillegg begrunnes for at kravet revisorloven § 5-3 første ledd skal oppfylles. Finanstilsynet viser til ISA 220 punkt 12 og 13, jf. A8 når det gjelder krav til revisjonsselskapets aksept og fortsettelsesrutiner.

Finanstilsynet mener at revisor har utført fortsettelsesvurderingen for 2016 for sent. Denne burde senest vært utført i forbindelse med avgivelse av revisjonsberetning for årsregnskapet 2015 i desember 2016. Finanstilsynet mener at på dette tidspunktet skulle revisjonsselskapet varslet fratreden på grunn av omfanget av lovbrudd beskrevet i revisjonsberetningen. Videre mener Finanstilsynet at påstandene fra selskapets ledelse ikke er tilstrekkelig underbygget av dokumentasjon til at revisor kan konkludere positivt på fortsettelsesvurderingen.

Finanstilsynet mener videre at revisor ikke har utført disse aksept og fortsettelsesvurderingene i henhold til revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 220 punkt 12 og 13. Forholdet utgjør brudd på revisorloven § 7-1 første ledd. Etter Finanstilsynets syn viser forholdet manglende aktsomhet og profesjonell skepsis, jf. revisorloven § 1-2 og § 5-2 annet ledd jf. ISA 200 punkt 15. Videre foreligger det brudd på daværende hvitvaskingslov § 6, jf. §§ 7 og 9.

3.2 Revisjonsutførelsen

Faktum

Finanstilsynet har mottatt selskapets revisjonsdokumentasjon for 2014, 2015 og 2016 vedrørende nærstående parter, kunder og leverandører. I revisors dokumentasjon er det kopier av fakturaer og avtaler.

Årsregnskapet for 2014 er fastsatt i april 2016. Revisor presiserer at selskapets årsregnskap og årsberetning ikke ble avgitt innen lovens frist, men revisor konkluderer i sin beretning med *"ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering av dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokførings praksis i Norge"*. Finanstilsynet har etterspurt revisors dokumentasjon av kontroll av selskapets etterlevelse av bokføringsregelverket, men har ikke mottatt dette.

I revisors beretning for 2015 tar revisor forbehold og skriver blant annet "*Det er ingen rutiner som sikrer at kostnad knyttet til varekjøp blir kostnadsført i regnskapene.*" og "*Selskapet har ikke tilfredsstillende rutine for å sikre fullstendighet av salg og kundefordringer.*"

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener at det i stor grad mangler en beskrivelse av hvilke revisjonshandlinger som er utført, revisors vurdering av mottatt dokumentasjon, vurdering av eventuelle avvik og oppfølging av disse. Dette vurderes å være et brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6. Det følger av dette at revisjonen ikke er dokumentert på en måte som gjør at det er mulig å forstå hvordan revisor har grunnlag for de konklusjoner som er trukket i revisjonsberetningen. Dette er brudd på dokumentasjonskravene i revisorloven § 5-3. Videre viser Finanstilsynet til ISA 230 punkt 8-10 når det gjelder dokumentering av revisjonshandlinger.

I revisjonsberetningen for 2015 synes forbeholdet å beskrive en gjennomgripende mangel i selskapets regnskapsførsel. Revisors har ikke vurdert om disse forholdene er vesentlige og gjennomgripende, herunder om revisor burde avgitt negativ konklusjon i sin revisjonsberetning. Det vises til revisorloven § 5-6, jf. ISA 705 punkt 8. Revisors manglende kontroll av om kravene om registrering og dokumentasjon i bokføringsloven er rettet i 2016 anses som et brudd på revisorloven § 5-2 første ledd andre punktum.

I svarbrev til foreløpig tilsynsrapport skiver revisor at det er blitt iverksatt ytterligere tiltak for å bedre oppdragsvurderinger, revisjonsdokumentasjon og kvalitet etter tidspunktet for aksept (2014) og revisjon av oppdrag 1.

3. Oppdrag 2

Finanstilsynet har etterspurt dokumentasjon for 3 revisjonsoppdrag i samme konsern. Bakgrunnen er tilsyn med en sparebank hvor Finanstilsynet gjennomgikk tapsutsatte engasjement og stilte spørsmål ved påliteligheten av regnskaper revidert av revisjonsselskapet som banken har lagt til grunn for sin kredittgivning til et konsern.

3.1 Revisjon av transaksjoner med nærstående

Revisor har innhentet oversikt over nærstående parter og kontrollert mellomværende med nærstående mot motpart for de tre konsernselskapene. Vesentlige transaksjoner mellom selskapene er kontraktsfestet. ██████████ fakturerer ██████████ løpende kostnader pluss et påslag. Inntekten i ██████████ for 2018 består blant annet av grunnarbeider i forbindelse med et byggeprosjekt hvor selve byggingen ikke er igangsatt.

I 2017 ble det solgt en immateriell eiendel, rettigheter til et produkt under utvikling, fra ██████████ til ██████████. På samme tidspunkt som overdragelsen av eiendelen ble det foretatt omstruktureringer i konsernet og det ble stiftet et nytt morselskap, ██████████ sin eierandel i ██████████ er 55%, mens øvrige tre aksjonærer får en eierandel på 45 %.

Fra styrets redegjørelse knyttet til den immaterielle eiendelen omtalt over fremkommer det at verdien er fastsatt "basert på virkelig verdi etter forhandling mellom partene", og at selskapene har gjort en samlet vurdering og er enige om at verdien settes som påløpte kostnader med et fortjenestetillegg på 9 %. Revisor har i sin vurdering skrevet at verdsettelsen er fastsatt og i overensstemmelse med fornuftige verdsettelsesmetoder, og at eiendelen er vurdert til virkelig verdi.

Verdsettelsesmetoden er ikke nærmere konkretisert. Revisor har ikke gjort noen ytterligere vurderinger eller beregninger for å vurdere om verdsettelsen er rimelig. Revisor har henvist til at det foreligger store inntektsreserver, og har vedlagt en samarbeidsavtale og en oversikt over mulige prosjekter.

Finanstilsynets vurdering

Ved revisjon av anleggsprosjekter er vurdering av fullføringsgrad og vurdering av fullstendigheten av estimerte totale prosjektkostnader mot innhentet dokumentasjon viktige revisjonshandlinger. Uavhengig av om prosjektet bokføres etter løpende avregning eller fullført kontrakts metode må revisor ha et forhold til dette. Selv om det i 2018 kun er utført grunnarbeider, skulle revisor ha vurdert verdien av dette arbeidet opp mot kalkyle og også utsiktene for at byggeprosjektet blir realisert i nær fremtid. Ettersom konsernet tidligere har hatt store kostnadsoverskridelser i sine prosjekter, må revisor hensynta i hvilken grad revisjonsklientens kalkyler kan anses som pålitelige, jf. ISA 540 punkt 8 jf. punkt 9 og 21. Finanstilsynet oppfatter revisors tilsvarende på foreløpige merknader slik at [REDAKERT] inntektsfører basert på kostnader pluss et påslag. Finanstilsynet mener at inntektsprinsippene i notene til både [REDAKERT] gir mangelfulle opplysninger om hvilke inntektsprinsipper som benyttes.

For overføringen av den immaterielle eiendelen mener Finanstilsynet at revisors vurderinger er mangelfulle. Revisor skal kontrollere verdsettelsen av den immaterielle eiendelen. Revisors kontroll av påløpte kostnader og revisors inntrykk av at det har vært gjennomført forhandlinger med tre enkeltaksjonærer er ikke tilstrekkelig. Det er ikke gitt at kostpris pluss fortjeneste er godt estimat for virkelig verdi av en immateriell eiendel. Finanstilsynet mener at vurderingen er et brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6 og 7 og ISA 540 punkt 23

4.2 Revisjon av fortsatt drift

Faktum

Morselskapet [REDAKERT] viser i årsregnskapene både for 2017 og 2018 ca. MNOK 17 i negativ egenkapital. Omsetningen i 2018 var ca. MNOK 8 med et negativt resultat på MNOK 3. Det er avgitt revisjonsberetning uten forbehold eller presiseringer. Av årsregnskapet fremgår følgende begrunnelse for fortsatt drift: "*Forutsetningen om fortsatt drift er til stede, og årsregnskapet for 2018 er satt opp under denne forutsetningen. Selskapet har tiltak for å redusere løpende kostnader. Selskapet har løpende oppfølging med selskapets bankforbindelse.*".

[REDAKERT] hadde ved avleggelsen av årsregnskapet både for 2017 og 2018 ca. 5 MNOK i negativ egenkapital. Omsetningen i 2018 var ca. MNOK 2. Det er avgitt revisjonsberetning uten forbehold eller presiseringer. Av note til årsregnskapet fremgår følgende begrunnelse for fortsatt drift: "*Forutsetningen om fortsatt drift er til stede, og årsregnskapet for 2018 er satt opp under denne forutsetning. Selskapet tar tiltak for å redusere løpende kostnader, blant annet permisjon av ansatte. Selskapet har løpende oppfølging med selskapets bankforbindelse.*".

Revisor skriver at likviditet er sikret da e-post fra banken bekrefter at banken vil tilføre nødvendig likviditet, og at det foreligger vesentlige merverdier i konsernet. Disse merverdiene består hovedsakelig av et estimat på fremtidig overskudd fra et prosjekt, og merverdier knyttet til en tomt. Revisor har innhentet takst vedrørende tomten og regnet merverdi basert på denne. Det fremkommer ikke om det er revisor selv som har engasjert takstmann. Beregningen av det estimerte overskuddet er gjennomgått av revisor som har vurdert enkelte av tallene i beregningen.

██████████ hadde ved årsslutt 2018 en egenkapital på 749 TNOK. Totale eiendeler var på 18 MNOK. Videre hadde selskapet høyere kortsiktig gjeld enn omløpsmidler, henholdsvis på 7,5 MNOK og 5,6 MNOK. Av eiendelene på 18 MNOK gjelder 12,2 MNOK bokført immateriell eiendel. Produktet denne immaterielle eiendelen er tilknyttet har ikke fått teknisk godkjenning. Det forelå ikke avtaler på salg av produktet til eksterne kunder.

I notat til Finanstilsynet skriver revisor vedrørende ██████████ at "*Vi identifiserer tidlig at selskapet er i en meget utsatt posisjon, men det er klart at det er opp til banken om fortsatt drift kan legges til grunn.*" og "*Selskapet har siden starten vært avhengig av ██████████ vi har derfor lagt vekt på i revisjonen at styret i banken er involvert i alle utbetalinger via godkjenninger og likviditetsbudsjett hver uke*".

E-posten fra konsernets bankforbindelse ved banksjefen bekrefter at banken vil tilføre nødvendig likviditet til ██████████. Det fremkommer ikke av dokumentasjonen Finanstilsynet mottok om revisor selv har vært i kontakt med banken for å verifisere at banken også vil sikre drift av ██████████ i minst 12 måneder fra dato for regnskapsavleggelsen.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener at revisor i for stor grad i sine vurderinger om fortsatt drift har lagt til grunn ledelsens uttalelser og forventninger om bankens dokumenterte villighet til å finansiere virksomheten, fremtidig salg og antatte merverdier.

ISA 540 punkt 9 (A40) tilsier at revisor skal ta hensyn til treffsikkerheten på historiske estimater når nye estimater vurderes. I det ligger også en vurdering av om ledelsen har et objektivt forhold til estimatene. Revisor har ikke gjort tilstrekkelige vurderinger knyttet til påliteligheten av estimatene. I svarbrev til Finanstilsynet skriver revisor at det også har vært møte mellom banken og revisor vedrørende ██████████ der banken bekrefter at de tilfører ██████████ nødvendig likviditet. Dette møtet fremgår ikke av revisjonsdokumentasjonen.

Mangelfull vurdering av de estimatene som ligger til grunn for fortsatt drift forutsetningen anses som et brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd jf. ISA 570, blant annet punkt 9 og 16c samt ISA 540 punkt 6.

4. Finanstilsynets konklusjon

Finanstilsynets gjennomgang av mottatt redegjørelse for oppdrag 1 viser at det er alvorlige mangler både ved aksept og fortsettelsesvurderingene og selve revisjonsutførelsen for 2014, 2015 og 2016. Dette innebærer brudd på revisors plikter, både i forhold til hvitvaskingsloven og revisorloven §§ 5-1, 5-2, 5-3, 5-6.

Når det gjelder oppdrag 2 er denne selskapsgrupperingen avhengig av vesentlig resultatforbedring eller tilførsel av egenkapital. Revisors vurderinger av fortsatt drift er ikke tilstrekkelig underbygget. Dette gjelder spesielt for ██████████. Revisor skulle enten ha innhentet ytterligere revisjonsbevis ut over e-posten fra banken eller avgitt revisjonsberetning med modifisert konklusjon. Forholdet er et brudd på revisorloven § 5-6 fjerde ledd.

Videre mener Finanstilsynet det er generelle svakheter vedrørende dokumentasjon av revisjonen for alle kontrollerte oppdrag. Finanstilsynet mener at det er mangelfulle beskrivelser av hvilke handlinger som er utført, revisors vurdering av innhentet dokumentasjon, vurdering av eventuelle avvik og oppfølging av disse. Dette vurderes å være et alvorlige brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6 og ISA 230 punkt 8-10 og revisorloven § 5-3 første ledd. For alle kontrollerte oppdrag mener Finanstilsynet at revisor i for stor grad har basert seg på ledelsens uttalelser uten å innhente dokumentasjon som underbygger ledelsens uttalelser og estimater. Ledelsens uttalelser er ikke revisjonsbevis i seg selv, jf. ISA 500 punkt 9.

Revisjonsselskapet har i sitt tilsvare påpekt at det arbeides kontinuerlig med kvalitetsforbedrende tiltak. Blant annet vil stikkprøver fra og med 2019 gjøres på bakgrunn av monetary unit sampling, rapport i Smartbob eller Excel for å sikre tilfeldig utvalg. Alle oppdrag vil bli dokumentert i samme revisjonsverktøy. Finanstilsynet ser behov for at det gjennomføres opplæringstiltak med utgangspunkt i revisors rolle som allmenhetens tillitsperson, herunder hva profesjonell skepsis til de forklaringer og den dokumentasjon som fremlegges innebærer.

Finanstilsynet har notert at revisjonsselskapet har iverksatt tiltak for å bedre revisjonskvaliteten og forutsetter at styret iverksetter ytterligere tiltak slik at de mangler som er påpekt i denne tilsynsrapporten ikke videreføres i revisjonsvirksomheten. De forhold Finanstilsynet har beskrevet vil imidlertid være av betydning dersom det på nytt blir avdekket revisjonsutførelse som ikke er i samsvar med revisorlovgivningen

For Finanstilsynet

Anders Grini
Senior tilsynsrådgiver

Lene Langsrud
seniorrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.